

<http://dx.doi.org/10.16926/rp.2023.15.05>

Przemysław JEŻ

<https://orcid.org/0009-0001-6429-5341>

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

Współczesna aktywność dezinformacyjna Federacji Rosyjskiej i przykłady jej neutralizacji

Streszczenie

Działania dezinformacyjne są nieodłącznym elementem prowadzonej przez Federację Rosyjską, a wcześniej Związek Radziecki, walki informacyjno-psychologicznej (w postrzeganiu Rosjan obrony informacyjnej) ze światem Zachodu. Efektywne manipulowanie nastrojami społecznymi w Europie w pożądanym kierunku dla Moskwy przynosi korzyści dla całości wytyczonych celów polityki zagranicznej państwa rosyjskiego. Pomimo wielu doświadczeń wywiadów i rządów europejskich sprzed kilkudziesięciu lat nadal dezinformacja rosyjska – w związku z pojawieniem się nowych możliwości operacyjnych – jest skutecznym narzędziem. Autor koncentruje się na charakterystyce działań dezinformacyjnych prowadzonych przez Rosję w XXI wieku oraz metodach ich zwalczania przez wybrane państwa europejskie i organizacje międzynarodowe.

Słowa kluczowe: dezinformacja, walka informacyjna, cyberprzestrzeń, rosyjskie służby specjalne.

Wstęp

Dezinformacja definiowana jest jako celowe wprowadzanie w błąd poprzez zmanipulowanie prawdziwej informacji, bądź też systematyczne preparowanie kłamliwych treści sprzecznych z rzeczywistym stanem rzeczy. Za sukces powyższych działań należy uznać sytuację, w której odbiorcy fałszywych treści będą postrzegać je jako wiarygodne źródło informacji i podejmować na ich podstawie określone decyzje. W zależności od charakteru realizowanych operacji dezinformacyjnych celem adresatów mogą być: służby wywiadowcze, a tym samym władze danych państw, wybrane grupy społeczne, biznes, media¹. W dobie społe-

¹ T. Kacała, *Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 2, s. 51.

czeństwa informacyjnego ludzie nie są zdolni zapanować nad chaosem informacyjnym oraz przerostem treści nad jakością, ale przede wszystkim ich autentycznością. W związku z tym powstaje pole do masowego dezinformowania społeczeństw, a w szerszej perspektywie wpływania na ich poglądy polityczne². Rosjanie w tym zakresie czerpią swe doświadczenia z osiągnięć carskiej Ochrony oraz bolszewickich, a potem sowieckich służb bezpieczeństwa. Kreml wykorzystywał dezinformację zarówno do tłumienia buntów przeciwko władzy w swym państwie, zwalczania wrogich grup politycznych, jak i prowadzenia gier wywiadowczych z zagranicznymi służbami³. W czasie zimnej wojny dezinformacja jawiła się także jako element toczony przez ZSRR i USA rywalizacji ideologiczno-militarnej: świata komunistycznego z blokiem demokratycznym. Aktualnie większość modeli sprzed lat pozostaje wiążąca dla oficerów FSB, SWR bądź GRU. Nie zmieniły się również priorytety w rosyjskiej aktywności dezinformacyjnej, do których należy walka z szeroko rozumianym światem demokratycznym. Przede wszystkim celem jest destabilizacja sytuacji w danych państwach, zasianie atmosfery paniki i niepewności, obniżenie wiarygodności ośrodków władzy. Dezinformacja pozostaje również ważnym obszarem konfrontacji ideologicznej Federacji Rosyjskiej ze Stanami Zjednoczonymi, elementem pozamilitarnego starcia, którego polem są ludzkie umysły. Jednak zmienił się charakter działań, dzięki powstaniu piątego teatru wojny zwanego cyberprzestrzenią⁴. Następcy oficerów z Łubianki równie skutecznie wykorzystują deficyt wiedzy społeczeństw zachodnich na temat sytuacji w samej Rosji, której obraz w Europie przez wiele lat był oparty na mitach i stereotypach. Jak słusznie wskazał chiński strateg Sun Tzu – bez prawdziwego poznania przeciwnika starcie z nim w dłuższej perspektywie skazane jest na klęskę⁵.

Charakterystyka rosyjskiej dezinformacji

Realizacja przez Federację Rosyjską kampanii dezinformacyjnych wymierzonych nie tylko w wywiady danych państw, lecz także w wybrane społeczeństwa wynika z aspiracji Moskwy w kierunku odzyskania tytułu supermocarstwa. W oparciu o treści wszelkiego rodzaju doktryn dotyczących bezpieczeństwa informacyjnego Rosji wskazuje się, iż osiągnięcie celów polityki państwa bez efektywnego oddziaływania informacyjno-psychologicznego w XXI wieku nie jest

² W. Lippman, *Public opinion*, New York 1961, s. 50.

³ A. Krzak, *Afera „MOCR-TRUST” 1921–1927*, Warszawa 2020, s. 235.

⁴ Wykorzystywanie dezinformacji w ramach operacji informacyjnych w cyberprzestrzeni przynosi znaczne efekty. Dzięki anonimowości w Internecie autorzy fałszywych treści mogą z łatwością utajnić swą prawdziwą tożsamość. T. Summers, *How the Russian government used disinformation and cyberwarfare in 2016 election an ethical hacker explains*, „The Conversation”, <https://theconversation.com/how-the-russian-government-used-disinformation-and-cyberwarfare-in-2016-election-an-ethical-hacker-explains-99989> [dostęp: 25.11.2022].

⁵ S. Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2005, s. 26.

możliwe⁶. Przemiany nastąpiły w rozpowszechnianiu dezinformacji – obok prasy, kina, mediów bądź literatury pojawił się nowy obszar cyberprzestrzeni umożliwiający prowadzenia działań w wymiarze globalnym⁷. Z drugiej strony zagrożenia informacyjne dotyczą również obywateli rosyjskich narażonych na zachodnią (demokratyczną) inspirację informacyjną, która może ingerować w ich nastroje bądź też sympatie polityczne, a tym samym zagrozić kremlowskim dygnitarzom⁸. W ujęciu zewnętrznym Rosjanie w ostatnich latach zarówno wojnę w Czeczenii, interwencję wojskową w Gruzji, jak i aneksję Krymu oficjalnie uzasadniali przesłankami moralnymi, troską o byt drugiego człowieka czy też walką z terroryzmem wymierzonym w bezpieczeństwo państwa. W rzeczywistości Kreml za powyższymi motywami skrywał swoje ambicje neoimperialne⁹.

W 2012 roku po latach marazmu nastąpił wzrost aktywności dezinformacyjnej Federacji Rosyjskiej w kontekście zagranicznym. Po ponownym objęciu przez Władimira Putina funkcji prezydenta na naradzie ze swymi dyplomatami oznajmił on, że obraz Rosji na arenie międzynarodowej jest zniekształcony. Wskazał na potrzebę większego wykorzystania potencjału informacyjnego państwa¹⁰. Priorytet wzmocnienia aktywności w przestrzeni informacyjnej został podtrzymany w Doktrynie Wojennej Federacji Rosyjskiej z 2014 roku¹¹. Najnowsza Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej z 2021 roku już bezpośrednio uznaje obszar informacyjny za front działań wojennych. Zgodnie z zało-

⁶ A. Legucka, *Dezinformacja jako element wojny element wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej – założenia i efektywność*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, nr 4, s. 161.

⁷ K. Liedel, P. Piasecka, T.R., Aleksandrowicz, *Analiza informacji. Teoria i praktyka*, Warszawa 2012, s. 17

⁸ Указ Президента Российской Федерации от 5.12.2016 г. No 646 «Об утверждении Доктрины информационной безопасности Российской Федерации», <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-sitedok.html> [dostęp: 26.11.2022].

⁹ Potrzebę odzyskania utraconych wpływów geopolitycznych Federacji Rosyjskiej na obszarze postsowieckim dość precyzyjnie formułują powiązani z Kremlem Igor Panarin oraz Aleksander Dugin. W ich percepcji Rosja z racji niekorzystnych rozstrzygnięć na mapie Europy po zakończeniu zimnej wojny ma prawo do ingerencji w suwerenność danych państw byłego ZSRR. Zarówno Panarin, jak i Dugin obok klasycznych działań militarnych postulują konieczność uzyskania przez Rosję przewagi informacyjno-psychologicznej. W znacznym stopniu chodzi o umiejętne sterowanie poszczególnymi grupami społecznymi w oczekiwanym kierunku. Zabiegi te są według opinii powyższych rosyjskich geopolityków komponentem rywalizacji polityczno-militarnej Stanów Zjednoczonych i Rosji. K. Surowiec, *Aleksander Dugin i jego poglądy – Eurazja, geopolityka a Polska*, [w:] *Polska–Rosja: polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja zmiany*, red. M. Minkina, M. Kaszuba, Siedlce 2016, s. 144–145; L. Sykulski, *Integracja polityczna Eurazji we współczesnej rosyjskiej myśli geopolitycznej*, [w:] *Studia nad geopolityką XX wieku*, red. P. Eberhardt, Warszawa 2013, s. 352–353.

¹⁰ M. Marek, *Operacja Ukraina: kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w okresie 2013–2019*, Warszawa 2020, s. 19.

¹¹ Военная доктрина Российской Федерации (утв. Президентом Российской Федерации от 25.12.2014г. № Пр-2976), s. 4, <https://www.mchs.gov.ru/dokumenty/2940> [dostęp: 25.03.2022].

żeniami powyższego dokumentu strategicznego Moskwa jest obiektem wrogiej kampanii dezinformacyjnej, która oskarża Rosję o ingerencję w sprawy innych narodów i postępowanie o charakterze zbójckim. Według twórców Strategii z 2021 roku prowadzona kampania antyrosyjska fałszuje prawdę historyczną oraz tendencyjnie ocenia sytuację społeczno-polityczną w samej Rosji, dążąc do jej destabilizacji¹². Zatem Kreml zobowiązany jest do zapewnienia obywatelom ochrony przed zewnętrznym oddziaływaniem informacyjno-psychologicznym poprzez m.in. promowanie narodowych technologii, a także neutralizowania wpływu zagranicznych ośrodków informacyjnych¹³. Ponadto Strategia ta postuluje zwiększenie aktywności podmiotów państwowych w cyberprzestrzeni oraz konieczność rozwoju narzędzi umożliwiających skuteczną realizację zadań w ramach walki informacyjnej. W związku z powyższym Rosjanie odmiennie interpretują panujące stosunki międzynarodowe i pojawiające się wyzwania oraz trendy społeczne. W ich ocenie kultura, historia i tożsamość narodowa Federacji Rosyjskiej jest zagrożona, co upoważnia ją do prowadzenia działań o charakterze dezinformacyjnym (obronnym)¹⁴.

Podmiotami odpowiedzialnymi za prowadzenie powyższych działań w wymiarze militarnym są Ministerstwo Obrony Rosji, przy którym funkcjonuje Centrum Informacji i Komunikacji Zagranicznej. Centrum posiada wspierane przez wojskowy wywiad GRU komórki zarówno na poziomie centralnym (Ministerstwo Obrony, Sztab Generalny), terenowym (Zachodni Okręg Wojskowy, Dowództwo Floty Bałtyckiej), jak i taktycznym. Powyższe elementy wchodzące w skład rosyjskiej wojskowej aktywności informacyjnej, w tym dezinformacyjnej, realizują na terytorium objętym przedsięwzięciami militarnymi operację wpływu na miejscową ludność poprzez mobilne drukarnie czy też rozgłośnie radiowe. Zatem tego typu działania są ściśle powiązane z zamiarami i decyzjami polityczno-wojskowymi na najwyższym szczeblu dowodzenia armią rosyjską¹⁵.

¹² Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 № 400 «О Стратегии национальной Безопасности Российской Федерации», <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107030001?index=1&rangeSize=1> [dostęp: 29.03.2022], s. 6–7.

¹³ Kreml obawia się wpływu zachodnich technologii informacyjnych (m.in. Twitter, Facebook, Youtube) na społeczeństwo rosyjskie, ponieważ mogłyby to zagrozić trwałości ładu politycznego zbudowanego po 1999 r. Oficjalnie powyższe obawy są uzasadniane ekspansją liberalnych ideałów na świecie, które są sprzeczne z wartościami wyznawanymi przez narody wchodzące w skład Rosji. Wskazuje się również, że polityka USA w wielu przypadkach była źródłem powstawania radykalizmów, terroryzmu oraz konfliktów etnicznych w stosunkach międzynarodowych. Stąd potrzeba ochrony cywilizacji rosyjskiej przed próbami jej podważenia, degradacji. Ibidem, s. 20.

¹⁴ R. Białośkórski, *Cyberprzestrzenny wymiar polityki bezpieczeństwa i obrony Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Polska–Rosja. Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej – kontynuacja i zmiana*, red. M. Minkina, M. Kaszuba, Siedlce 2016, s. 43.

¹⁵ A. Bień-Kacała, T. Kacała, *Działania psychologiczno-dezinformacyjne rosyjskich służb specjalnych*, „Studia Politologiczne” 2017, nr 43, s. 159.

Natomiast w wymiarze cywilnym Rosjanie posługują się wypracowanymi od lat metodami, które ulegały przemianom w związku z rozwojem techniki. W dobie społeczeństwa informacyjnego powstał szereg podmiotów medialnych i internetowych powiązanych z Kremlem. Jednym z nich jest założona 10 grudnia 2005 r. międzynarodowa stacja telewizyjna Russia Today (RT). Twórcami RT byli czynni wówczas politycy rosyjscy: minister komunikacji Michaił Lesin oraz rzecznik prezydenta Putina Aleksiej Gromow. Właścicielem stacji RT jest państwowa agencja informacyjna „Rossija Siegodnia”, która źródła finansowania czerpie bezpośrednio z budżetu rosyjskiego. Ze względu na charakter działalności RT nadaje w pięciu językach: angielskim, hiszpańskim, niemieckim, arabskim, rosyjskim. W celu podniesienia profesjonalizacji RT zatrudniano w niej byłych pracowników cieszących się renomą mediów, takich jak BBC, CNN czy Fox News¹⁶.

Kolejnym niezwykle istotnym obszarem dezinformacyjnej aktywności Rosjan jest cyberprzestrzeń. Wyróżniającą na tym polu działalnością charakteryzują się przede wszystkim internetowa strona Sputnik oraz agencja informacyjna Ruptly udostępniająca materiały wideo. Sputnik do lutego 2022 roku posiadał strony w trzydziestu państwach¹⁷. Powyższe podmioty medialne specjalizują się w publikacji treści zgodnych bądź też sprzyjających oczekiwaniom Moskwy. W związku z tym mogą być także kanałem rozsiewającym dezinformację¹⁸. Oprócz przedstawionych powyżej przykładów rosyjskiej aktywności w mediach i cyberprzestrzeni istnieje szereg stron internetowych oraz blogów. Skierowane są one przede wszystkim do rozsianych na świecie diaspor rosyjskich, w których Kreml dzięki tego typu pośrednim środkom może kształtować wrogą wobec Zachodu politykę informacyjną oraz podgrzewać nastroje społeczne w sytuacjach kryzysów politycznych bądź gospodarczych¹⁹.

Oddzielnym polem szerzenia dezinformacji pozostaje aktywność tzw. rosyjskich trolli²⁰, którzy w obliczu zmiany trendów społecznych i wzrostu popularno-

¹⁶ *Kremlin-Funded Media: RT and Sputnik's Role in Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem*, „Global Engagement Center Special Report”, January 2022, s. 11–12.

¹⁷ Po 24 lutego 2022 roku m.in. Unia Europejska podjęła bezprecedensową decyzję o całkowitym zablokowaniu działalności stron Sputnika, kanałów Ruptly oraz RT (dawniej Russia Today). Do wdrożenia sankcji zobligowane zostały podmioty poszczególnych państw członkowskich odpowiedzialne za nadzór nad rynkiem medialnym. Unijne sankcje pozostają aktualne do czasu deeskalacji przez Rosję konfliktu na Ukrainie. W późniejszym czasie zastrzeżenia do restrykcyjnych działań UE zaczęły formułować holenderskie środowiska dziennikarskie z powodu ograniczania praw człowieka – wolności słowa. *RT i Sputnik oficjalnie zablokowane w UE. Za wdrożenie sankcji odpowiedzialne kraje członkowskie*, „Cyberdefence 24”, <https://cyberdefence24.pl/polityka-i-prawo/rt-i-sputnik-oficjalnie-zablokowane-w-ue-za-wdrozenie-sankcji-odpowiedzialne-kraje-czlonkowskie> [dostęp: 27.11.2022].

¹⁸ *Kremlin-Funded Media...*, s. 22.

¹⁹ A. Król, *Rosyjska wojna informacyjna w państwach bałtyckich – zasoby i kierunki*, [w:] *Raport: Dezinformacja w Europie Środkowo-Wschodniej*, „The Warsaw Institute Review” 2017, s. 57–58.

²⁰ Rosjanie od lat są oskarżani o systemowe wspieranie działalności internetowych trolli i formowanie własnych grup. Za rosyjskie trolle uznaje się internautów prowadzących zadania zwią-

ści amerykańskich mediów społecznościowych, takich jak Facebook czy Twitter, próbują manipulować nastrojami społecznymi. Przedstawione powyżej platformy według ustaleń m.in. Stanów Zjednoczonych były intensywnie wykorzystywane przez powiązane z rosyjskim wywiadem wojskowym grupy trolli²¹. Na okres wzmożonej działalności wskazuje się: wybory prezydenckie w USA, próby secesji Katalonii w Hiszpanii, protesty żółtych kamizelek we Francji, pandemię COVID-19. W przedstawionych przypadkach trolle próbowały ingerować w zachodzące procesy społeczno-polityczne w kierunku pożądanym przez Rosję, bądź też zgodnie z poglądami Gierasimowa kreować atmosferę anarchii i protestu²².

Wykorzystując m.in. dezinformację, Rosjanie wyrażają potrzebę odwrócenia biegu historii po upadku Związku Radzieckiego. Pod postulatami ochrony praw człowieka, w szczególności ludności rosyjskojęzycznej w państwach postsowieckich, przeprowadzono wiele operacji o charakterze militarnym, jak i również szereg kampanii wpływu na dane grupy społeczne. Wartą wyróżnienia jest aneksja Krymu ukazująca, jak istotna w drodze ku osiągnięciu wytyczonych celów polityczno-wojskowych jest przewaga psychologiczna. Kreml z użyciem zależnych fundacji oraz przewagi kontrolowanych mediów przez lata propagował bliskie więzi Półwyspu z Rosją.

W trakcie kryzysu politycznego na Ukrainie związanego z „euromajdanem”²³, ludność zamieszkująca Krym otrzymywała informacje o nadchodzącej anarchii

zane z infekowaniem danej infosfery dezinformacją, propagowaniem poglądów promoskiewskich oraz prowokowania innych internautów do bezprzedmiotowej dyskusji, oczerniania wybranych osób publicznych. Za inspiratora powstawania rosyjskich grup trolli uważa się Jewgienija Prigożyna, twórcę zbrojnego ramienia Kremla – Grupy Wagnera, działającej w wielu miejscach na świecie. Zgodnie z ustaleniami Prigożyn powołał również Fabrykę Trolli działającą w Petersburgu oficjalnie jako Agencja Badań Internetowych. Fabrykę podejrzewa się między innymi o wpływanie na nastroje społeczne w trakcie amerykańskiej kampanii wyborczej w 2016 roku. A. Legucka, op. cit., s. 174.

²¹ R. Diresta, S. Grossman, *Potemkin Pages & Personas: Assessing GRU Online Operations, 2014–2019*, „Stanford Internet Observatory Cyber Policy Center” Nov. 12, 2019, s. 92–93.

²² Szef Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej Walerij Gierasimow w styczniu 2013 roku wygłosił na Akademii Wojsk Naukowych w Moskwie wykład poświęcony prognozie przyszłych wojen i stosunków międzynarodowych. Gierasimow uznał wówczas, iż szczególną rolę w działaniach destabilizacyjnych odegrają różnego rodzaju formy „protestu”, czyli wykorzystanie mniejszości etnicznych, religijnych i przejawów niezadowolenia społecznego w państwie będącym przedmiotem zainteresowania Rosji. W późniejszym czasie Rosjanie wielokrotnie próbowali przekuć poglądy Gierasimowa w działania praktyczne, m.in. w Europie czy USA, przy wykorzystaniu technik dezinformacyjnych i propagandowych. M. Wojnowski, *Koncepcja „wojny nowej generacji” w ujęciu strategów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 13, s. 22–23.

²³ Kryzys społeczno-polityczny na Ukrainie, który wybuchł w listopadzie 2013 roku w związku z decyzją prezydenta Wiktora Janukowycza o kolejnym odroczeniu podpisania umowy stowaryszeniowej z Unią Europejską. Wolta głowy państwa spotkała się z dezaprobatą społeczną, a próby spacyfikowania protestów zaostrzyły spór na linii władza–społeczeństwo. Ostatecznie „euromajdan” stał się początkiem przemian politycznych na Ukrainie, które z niezadowoleniem

w Kijowie oraz próbach przejęcia władzy przez grupy nacjonalistyczne o charakterze przestępczym czy też nazistowskim. Ponadto krymskich Tatarów określano jako element zagrażający bezpieczeństwu Półwyspu²⁴. Dalszy bieg wydarzeń pokazał znaczną przewagę informacyjną Rosji. Nikt ze strony ukraińskiej ani zachodniej nie przeciwstawił się skutecznie zarówno referendum zorganizowanemu na Krymie, obecności tam tzw. „zielonych ludzików”²⁵, jak i końcowemu elementowi operacji, jakim było zajęcie Półwyspu Krymskiego przez Federację Rosyjską. Zgodnie z poglądami generała Gierasimowa²⁶, przygotowano grunt psychologiczny, wykorzystując sprzyjającą ludność rosyjskojęzyczną do przejęcia powyższego terytorium. Aneksja odbyła się bezkrwawo z racji słabego morale w armii ukraińskiej oraz niskiej skuteczności Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, a także pasywnej reakcji tamtejszej ludności na dziejące się wydarzenia. Rosyjskie środki wojskowe nie zostały wykorzystane w żadnych działaniach bojowych²⁷. Operacja w Donbasie w wymiarze informacyjnym nie przyniosła już podobnych sukcesów, podobnie jak próby wpływania na ukraińskie procesy wyborcze²⁸.

Odmienny charakter przyjęła kampania dezinformacyjna prowadzona przez Rosję przeciwko Ukrainie po katastrofie boeinga malezyjskich linii lotniczych na terytorium wschodniej Ukrainy. Do tragedii doszło 17 lipca 2014 roku w części obwodu donieckiego będącego pod kontrolą separatystów, we wsi Hrabowe. Na pokładzie samolotu znajdowało się 298 osób, a maszyna została zestrzelona z wykorzystaniem rosyjskiego zestawu raketowego BUK w trakcie przelotu nad ukraińską strefą powietrzną. Wszyscy pasażerowie cywilnego lotu zginęli, w tym

przyjęła Moskwa. P. Mrówka, *Euromajdan, który nikogo nie obchodzi*, „Histmag”, <https://histmag.org/Majdan-ktory-nikogo-nie-obchodzi-9104> [dostęp: 25.11.2022].

²⁴ M. Marek, op. cit., s. 30.

²⁵ Rosyjscy żołnierze bez dystynkcji państwowych, którzy według oceny zachodnich wojskowych i ekspertów przebywali na Półwyspie Krymskim oraz później we wschodniej Ukrainie. M. Pokrzywińska, „Zielone ludziki” w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w drugiej dekadzie XXI wieku, *„Acta Politica Polonica”* 2019, nr 2, s. 48.

²⁶ W ocenie Gierasimowa uzyskanie przewagi w wymiarze psychologiczno-informacyjnym będzie decydowało o scenariuszach rozwoju sytuacji konfliktowych pomiędzy państwami, В. Герасимов, *Ценность науки в предвидении*, „Военно-промышленный курьер” 2013, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632> [dostęp: 25.11.2022].

²⁷ J. Bērziņš, *Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, „Center for Security and Strategic Research” 2014, s. 4.

²⁸ Poglądy oraz plany Dugina czy też Panarina dotyczące znaczenia terytorium Ukrainy w odbudowie mocarstwa rosyjskiej podczas konfliktu w 2014 roku nie uzyskały rzeczywistej realizacji. W planach minimum wspomina się o południowo-wschodnich ziemiach ukraińskich, jednak ten cel również nie został osiągnięty. Rosyjskie operacje informacyjne czy też operacje destabilizacji sytuacji w miastach we wschodniej Ukrainie (m.in. Charków, Odessa, Chersoń) nie zostały przeprowadzone tak skutecznie, jak w przypadku Półwyspu Krymskiego. M. Wojnowski, *Terroryzm w służbie geopolityki. Konflikt rosyjsko-ukraiński jako przykład realizacji doktryny geopolitycznej Aleksandra Dugina i koncepcji „wojny buntowniczej” Jewgienija Messnera*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2014, nr 11, s. 63–64.

znaczną część stanowili obywatele Holandii²⁹. Rosja od początku za katastrofę zaczęła obwiniać Ukraińców. Wykorzystując przestrzeń informacyjną, aktywność trolli, rozsiewano sprzeczne teorie spiskowe, manipulowano kontekstem fotografii z miejsca zdarzenia oraz podejrzewano Ukrainę o prowokacyjne zestrzelenie samolotu w celu oskarżenia Moskwy. Zabiegi te, obok skompromitowania Ukrainy, w dalszej przyszłości miały podważyć wiarygodność międzynarodowego śledztwa prowadzonego pod egidą Holendrów³⁰.

Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską i późniejszy konflikt militarny z Ukrainą były wydarzeniami przełomowymi dla Zachodu w zakresie walki z dezinformacją. Pierwsze skrzypce zaczęły odgrywać państwo bałtyckie z racji obecności na swym terytorium diaspory rosyjskojęzycznej. Jak pokazał *casus* Krymu, umiejętne wykorzystywanie przez Rosję uwarunkowań etnicznych umożliwiło jej bezpośrednią ingerencję w integralność terytorialną Ukrainy bez konieczności zaangażowania sił wojskowych czy też tłumienia buntów społecznych na zajętych ziemiach. Rosyjska narracja dotycząca Półwyspu Krymskiego i sytuacji na Ukrainie trafiała również do infosfery zachodniej przy pomocy wspomnianych wyżej zależnych mediów, stron internetowych, grup trolli³¹.

Zwalczanie dezinformacji na przykładach wybranych państw

Jednym z przykładów zwalczania dezinformacji są Bałtowie walczący z rosyjską machiną dezinformacji działającą na ich terytorium, a w szczególności powiązanymi z Kremlem środkami masowego przekazu. Wobec stacji telewizyjnych i radiowych rozpowszechniających stronicze treści stosowano narzędzia w postaci grzywnien bądź też zawieszania ich działalności³². Estonia, która do-

²⁹ *Malaysia Airlines plane crashes on Ukraine Russia border live*, „The Daily Telegraph”, <https://web.archive.org/web/20140718001608/http://www.telegraph.co.uk/news/world-news/europe/ukraine/10974050/Malaysia-Airlines-plane-crashes-on-Ukraine-Russia-border-live.html> [dostęp: 27.11.2022].

³⁰ Na temat katastrofy boeinga powstało wiele teorii spiskowych mających odsunąć oskarżenia wobec Rosjan. Przykładowo wskazywano, że na pokładzie maszyny znajdowali się lekarze mogący wynaleźć lekarstwo na chorobę HIV. Propagowano również wersję, iż prawdziwym celem Ukraińców był samolot Władimira Putina, a zestrzelenie malezyjskiej maszyny było przypadkowe. Z. Modrzejewski, *Dezinformacja w służbie służbie walki informacyjnej*, [w:] *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy*, red. W.T. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Kraków 2018, s. 110–111.

³¹ Russia Today dzięki posiadanym aktywom na Zachodzie stała się skutecznym narzędziem rozpowszechniania kremlowskiej wizji wydarzeń dotyczących zajęcia Półwyspu Krymskiego oraz sytuacji na Ukrainie i późniejszych wydarzeń w Donbasie. *Russia Today: „Medialny pas transmisyjny Kremla” i „ćwiczone od lat propaganda podana w sosie strawnym dla Zachodu”, „Na Temat”* <https://natemat.pl/93813,russia-today-medialny-pas-transmisyjny-kremla-i-cwiczone-odlatpropaganda-podana-w-sosie-strawnym-dla-zachodu> [dostęp: 27.11.2022].

³² A.W. Sarlo, *Fighting Disinformation in the Baltic States*, „Baltic Bulletin”, 2017, <https://www.fpri.org/article/2017/07/fighting-disinformation-baltic-states/> [dostęp: 25.11.2022].

świadczyła już w przeszłości zintensyfikowanych działań dezinformacyjnych ze strony powiązanych z Rosją internautów, uruchomiła w 2015 roku rosyjskojęzyczną stację ETV+. Celem powstania kanału było zapewnienie ludności rosyjskojęzycznej dostępu do innych źródeł informacyjnych niż telewizje będące pod kontrolą Kremla³³. Finlandia walce z rosyjskimi tezami dezinformacyjnymi już w 2015 roku nadała charakter ogólnonarodowy. Obok wyspecjalizowanych pionów w ramach rządu działających w tym zakresie, dużą wagę przywiązuje się do pobudzania świadomości całego społeczeństwa fińskiego³⁴.

Niezwykle istotna jest rola bałtyckiego środowiska dziennikarskiego, które zajmuje się nie tylko ujawnianiem kłamliwych treści, lecz również organizuje w swym gronie szkolenia zwiększające kompetencje i doświadczenia w neutralizacji rosyjskiej dezinformacji. Ponadto realizowane są projekty skierowane do obywateli w formie otwartych seminariów dotyczących tematyki zagrożeń w narodowej przestrzeni informacyjnej³⁵.

Interesującym jest podejście do walki z dezinformacją Litwinów. Obok oddolnych inicjatyw obywatelskich w postaci np. litewskich elfów³⁶ funkcjonują pioniry strategicznej komunikacji w ramach administracji rządowej: Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Obrony i Litewskich Sił Zbrojnych (LAF – Military StratCom Division LMSD). Działalność LMSD koncentruje się na analizie środowiska informacyjnego, zapewnienia spójności informacyjnej wojska, neutralizacji potencjalnych zagrożeń w krajowej przestrzeni informacyjnej (w tym dezinformacji), organizacji szkoleń dla społeczeństwa. Co warto podkreślić, do zadań departamentów wchodzących w skład LMSD należy również opracowywanie scenariuszy wyprzedzających operacji o charakterze informacyjno-psychologicznym. Tym samym Litwini w ramach sił zbrojnych budują zdolności do skutecznego odparcia kampanii dezinformacyjnych³⁷.

Podobne przedsięwzięcia związane z przeciwdziałaniem rosyjskiej dezinformacji prowadzą Czechy. W 2017 roku powołano Centrum Przeciwko Terroryzmowi i Zagrożeniom Hybrydowym (CTHT), którego powstanie było pokłosiem

³³ Ibidem.

³⁴ H. Koponen, *Finland remains resistant to 'fake news' disinformation*, „International Press Institute”, <https://ipi.media/finland-remains-resistant-to-fake-news-disinformation/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁵ A. Król, op. cit., s. 51–52.

³⁶ Grupy niepowiązanych ściśle ze sobą litewskich internautów zwalczających dezinformację w cyberprzestrzeni. Działalność elfów charakteryzuje się zgłaszaniem właścicielom bądź też moderatorom platform społecznościowych kont użytkowników kolportujących rosyjską dezinformację, w tym fake newsy. Elfy zajmują się także prostowaniem zniekształconych informacji. Co istotne nie ujawniają swej prawdziwej tożsamości, a liczba aktywnych członków grup jest trudna do identyfikacji z powodu ich anonimowej aktywności. L. Abend, *Meet the Lithuanian 'Elves' Fighting Russian Disinformation*, „Time”, <https://time.com/6155060/lithuania-russia-fightingdisinformation-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁷ L. Idzelis, *Leveraging StratCom: The Importance of Strategic Communications and how it is implemented in the Lithuanian Armed Forces*, „Special Warfare” 2019, no. 3, s. 41–43.

Audytu Bezpieczeństwa Narodowego. W dokumencie tym wskazano dezinformację – obok terroryzmu – jako kluczowe zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego Republiki Czeskiej. CTHT wchodzi w skład Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i pełni rolę konsultacyjno-doradczą dla całego rządu, opracowując zalecenia m.in. do zwalczania rosyjskiej dezinformacji. Czesi, odmiennie niż państwa bałtyckie, stawiają przede wszystkim nacisk na kształtowanie umiejętności krytycznej analizy zdobytych informacji przez młodzież. W opracowanie specjalistycznych programów edukacyjnych są zaangażowane: think tanki, organizacje naukowe oraz Uniwersytety Masaryka i Karola³⁸.

Wspomniane doświadczenia uświadomiły Bałtom, iż walka z rosyjską dezinformacją musi przyjąć charakter międzynarodowy z racji globalnej specyfiki cyberprzestrzeni. Dzięki między innymi ich postulatami w ramach Paktu Północnoatlantyckiego powstało Centrum Ekspertyz (NATO StratCom CoE³⁹) z siedzibą w Rydze. Zacieśnianie kooperacji między państwami natowskimi ma przede wszystkim służyć wymianie doświadczeń i informacji, budowaniu zaufania oraz odporności wobec rosyjskich przedsięwzięć. StratCom prowadzi również ćwiczenia symulacyjne mające wzmocnić kompetencje i metody walki NATO z zagrożeniami o charakterze informacyjnym⁴⁰.

W związku z powyższym neutralizacja rosyjskiej dezinformacji z perspektywy Czechów i Bałtów koncentruje się na podnoszeniu społecznej świadomości, wyrzekaniu się bezpośredniej cenzury Internetu bądź mediów. Wyróżniającą aktywność prezentują Litwini, którzy budują zdolności do starcia z Rosją na polu informacyjnym poprzez własne operacje informacyjno-psychologiczne.

Walka z dezinformacją w pozostałych państwach europejskich opiera się przede wszystkim na aktywności w cyberprzestrzeni, zagrożonej obecnością trolli powiązanych z Kremlm. Unia Europejska jest kolejnym obiektem zainteresowania Federacji Rosyjskiej. Moskwa uznaje zacieśnianie integracji europejskiej za zagrożenie, któremu można przeciwdziałać np. poprzez ingerencję w procesy demokratyczne oraz manipulowanie poglądami wybranych grup społecznych. Ich działalność ulega intensyfikacji w momencie istotnych wydarzeń (wyborów, kryzysów politycznych, klęsk żywiołowych) zachodzących w poszczególnych kra-

³⁸ *Centre Against Terrorism and Hybrid Threats*, <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centre-against-terrorism-and-hybrid-threats.aspx> [dostęp: 25.11.2022].

³⁹ The NATO Strategic Communications Centre of Excellence – centrum eksperckie NATO, w którego działaniu uczestniczą: Litwa, Łotwa, Wielka Brytania, Polska, Niemcy, Estonia, Włochy, Finlandia, Szwecja, USA, Kanada, Węgry, Słowacja, Holandia. Ośrodek koncentruje się na analizie rosyjskiej dezinformacji oraz narracji propagandowych w celu wypracowania metod ich skutecznej neutralizacji, *About NATO StratCom COE*, https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5 [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁰ A. Hagelstam, *Współpraca przeciwko zagrożeniom hybrydowym*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/23/wspolpraca-przeciwko-zagrozeniom-hybrydowym/index.html> [dostęp: 25.11.2022].

jach członkowskich UE⁴¹. Komisja Europejska, w oparciu o przedstawione przez specjalistów ekspertyzy, akcentuje konieczność współdziałania wszystkich państw unijnych w ramach wyspecjalizowanych komórek funkcjonujących przy UE. W szczególności należy wskazać na East Stratcom Task Force czy też EU Disinfo-Lab⁴². W trakcie wystąpienia sytuacji kryzysowej na terytorium UE niezbędna jest skuteczna i szybka wymiana informacji pomiędzy państwami członkowskimi, co może zapobiec wykorzystaniu kryzysów przez kremlowską maszynę dezinformacyjną. W oparciu o doświadczenia bałtyckie KE zaznacza potrzebę podjęcia przez UE działań na tle: edukacji społeczeństwa, wsparcia środowiska dziennikarskiego przez podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz udzielania finansowej pomocy niezależnym ośrodkom medialnym i zacieśniania współpracy z globalnymi platformami społecznościowymi⁴³. Zatem w dokumentach Komisji Europejskiej dostrzega się zagrożenia wynikające z dezinformacyjnej aktywności Rosji wymierzonej w integrację na Starym Kontynencie, a proponowane środki zapobiegawcze w dużej mierze są podobne do doświadczeń przedstawionych powyżej państw bałtyckich oraz Republiki Czeskiej.

Podsumowanie

Rosyjska aktywność dezinformacyjna dzięki rozwojowi cyberprzestrzeni obok klasycznych gier wywiadowczych zyskała nowy charakter wymierzony w wybrane grupy społeczne na Zachodzie. Deficyt wiedzy, wolność słowa, przerosł informacji nad ich jakością spowodowały powstanie nowych możliwości operacyjnych. Wbrew powszechnym przekonaniom Rosjanie nie rozpoczęli działalności dezinformacyjnej w 2014 roku po agresji na Ukrainę, lecz wówczas zwiększyli tylko swą obecność w Internecie. Priorytety w tym zakresie zostały sformułowane (i są podtrzymywane do dziś) już ponad 100 lat temu w słynnym memorandum Włodzimierza Lenina do ówczesnego Ludowego Komisarza Spraw Zagranicznych Geоргija Cziczierina z 1921 roku. Lenin zalecał Cziczierinowi przekazywanie partnerom zagranicznym wizji Rosji zgodnej z ich oczekiwaniami, lecz sprzecznej z realną sytuacją w Związku Radzieckim. Jako uzasadnienie wskazywał, iż Europa oraz Ameryka Północna nie posiadają wiedzy na temat prawdziwego oblicza porewolucyjnej Rosji, określając ich przy tym mianem głuchoniemych⁴⁴. Obiektem fałszywej opowieści o ZSRR stały się służby wywiadów innych państw

⁴¹ *Wojna informacyjna w Internecie. Przeciwdziałanie prokremlowskiej dezinformacji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej*, „Centrum Stosunków Międzynarodowych” 2017, s. 9–10, 28.

⁴² *Kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji. Plan działania przeciwko dezinformacji*, Bruksela 2018, s. 2.

⁴³ *A multi-dimensional approach to disinformation. Report High level Group on fake news and online disinformation*, Bruksela 2018, s. 37–38.

⁴⁴ T. Kacała, op. cit., s. 55.

oraz emigracyjna opozycja. W trakcie zimnej wojny rywalizacja ideologiczna Moskwy z Waszyngtonem z wykorzystaniem elementów dezinformacyjnych przyjęła także formę walki o „rządy dusz”. Obie strony za wszelką cenę starały się przekonać podległe społeczeństwa o słuszności wytyczonej drogi politycznej. Po wielkiej smucie lat 90. XX wieku objęcie władzy przez Władimira Putina spowodowało przywrócenie powyższej doktryny do celów polityki państwa rosyjskiego. Jednak Federacja Rosyjska zaczęła również systematycznie wykorzystywać dezinformację – obok propagandy – do uzasadniania operacji militarnych prowadzonych na terenie postradzieckim oraz jako kluczowy komponent toczony przez Kreml walki (obrony) informacyjnej.

Uwzględniając przedstawione wcześniej modele, skuteczna walka z rosyjską aktywnością dezinformacyjną opiera się przede wszystkim na edukacji społeczeństwa, dziennikarzy oraz całego aparatu państwowego. Demokratyczny ustrój wiąże się z wolnością słowa, co obok pozytywnych aspektów przynosi również zagrożenia takie jak dezinformacja. Niezbędna jest wiedza społeczna potrzebna do rozpoznawania kremlowskich tez i narracji kolportowanych w mass mediach. Najbardziej narażonym środowiskiem na ich oddziaływanie pozostają rozsiane na całym świecie diaspory rosyjskie. Bez poznania prawdziwych motywów politycznych Federacji Rosyjskiej stosującej techniki dezinformacyjne ich neutralizacja nie przyniesie oczekiwanych rezultatów. Podatnym gruntem do ich szerzenia pozostają pojawiające się niepokoje społeczne, kiedy natłok informacji udostępnianych w mediach oraz Internecie tworzy sprzyjający grunt do sztucznego podsycania paniki bądź agresji. Od zaangażowania każdego obywatela oraz władzy lokalnej, aparatu rządowego (w tym służb wywiadu i kontrwywiadu) zależy skala zwalczania dezinformacji. Za konieczne należy uznać zbudowanie zbiorowej odporności na powyższe zjawisko, a walce z nim należy nadać wymiar narodowy.

Bibliografia

Materiały publikowane

- Diresta R., Grossman S., *Potemkin Pages & Personas: Assessing GRU Online Operations*, 2014–2019, „Stanford Internet Observatory Cyber Policy Center”, November 12, 2019.
- Komisja Europejska, *Kodeks postępowania w zakresie zwalczania dezinformacji. Plan działania przeciwko dezinformacji*, Bruksela 2018.
- Komisja Europejska, „*A multi-dimensional approach to disinformation*”. *Report High level Group on fake news and online disinformation*, Bruksela 2018.
- Report U.S. Department of State, *Kremlin-Funded Media: RT and Sputnik’s Role in Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem*, „Global Engagement Center Special Report”, January 2022.

Wojna informacyjna w Internecie. Przeciwdziałanie prokremlowskiej dezinformacji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, Centrum Stosunków Międzynarodowych 2017.

Akty prawne

Указ Президента Российской Федерации от 02.07.2021 г. № 400 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации», <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202107030001?index=1&rangeSize=1>.

Указ Президента Российской Федерации от 5.12.2016 г. № 646 «Об утверждении Доктрины информационной безопасности Российской Федерации», <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-site dok.html>.

Военная доктрина Российской Федерации (утв. Президентом Российской Федерации 25.12.2014 г. № Пр-2976), <https://www.mchs.gov.ru/dokumenty/2940>.

Monografie

Aleksandrowicz T.R., Liedel K., Piasecka P., *Analiza informacji. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa 2012.

Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy, red. W.T. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Wydaw. Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2018.

Krzak A., *Afera „MOCR-TRUST” 1921–1927*, Wydaw. Adam Marszałek, Toruń 2020.

Lippman W., *Public opinion*, Macmillan, New York 1961.

Marek M., *Operacja Ukraina: kampanie dezinformacyjne, narracje, sposoby działania rosyjskich ośrodków propagandowych przeciwko państwu ukraińskiemu w okresie 2013–2019*, Difin, Warszawa 2020.

Polska–Rosja. Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja i zmiana, red. M. Minkina, M. Kaszuba, Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego, Siedlce 2016.

Studia nad geopolityką XX wieku, red. P. Eberhardt, IGiPZ PAN, Warszawa 2013.

Tzu S., *Sztuka wojny*, Helion, Gliwice 2005.

Artykuły

Bērziņš J., *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, „Center for Security and Strategic Research” 2014, no. 2.

Białoskórski R., *Cyberprzestrzenny wymiar polityki bezpieczeństwa i obrony Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Polska–Rosja. Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja i zmiana*, red. M. Minkina, M. Kaszuba, Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego, Siedlce 2016.

- Bień-Kacała A., Kacała T., *Działania psychologiczno-dezinformacyjne rosyjskich służb specjalnych*, „Studia Politologiczne” 2017, nr 43.
- Idzelis L., *Leveraging StratCom: The Importance of Strategic Communications and how it is implemented in the Lithuanian Armed Forces*, „Special Warfare” 2019, no. 3.
- Kacała T., *Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 2.
- Król A., *Rosyjska wojna informacyjna w państwach bałtyckich – zasoby i kierunki*, [w:] *Raport: Dezinformacja w Europie Środkowo-Wschodniej*, „The Warsaw Institute Review” 2017.
- Legucka A., *Dezinformacja jako element wojny informacyjnej Federacji Rosyjskiej – założenia i efektywność*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, nr 4.
- Modrzejewski Z., *Dezinformacja w służbie służbie walki informacyjnej*, [w:] *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie postprawdy*, red. W.T. Grabowski, M. Lakomy, K. Oświecimski, Wydaw. Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2018.
- Pokrzywińska M., *„Zielone ludziki” w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Acta Politica Polonica” 2019, nr 2.
- Surowiec K., *Aleksander Dugin i jego poglądy – Eurazja, geopolityka a Polska*, [w:] *Polska–Rosja: polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja i zmiana*, red. M. Minkina, M. Kaszuba, Pracownia Wydawnicza Wydziału Humanistycznego, Siedlce 2016.
- Sykulski L., *Integracja polityczna Eurazji we współczesnej rosyjskiej myśli geopolitycznej*, [w:] *Studia nad geopolityką XX wieku*, red. P. Eberhardt, IGiPZ PAN, Warszawa 2013.
- Wojnowski M., *Terroryzm w służbie geopolityki. Konflikt rosyjsko-ukraiński jako przykład realizacji doktryny geopolitycznej Aleksandra Dugina i koncepcji „wojny buntowniczej” Jewgienija Messnera*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2014, nr 11.
- Wojnowski M., *Koncepcja „wojny nowej generacji” w ujęciu strategów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2015, nr 13.

Źródła internetowe

- Abend L., *Meet the Lithuanian ‘Elves’ Fighting Russian Disinformation*, „Time”, <https://time.com/6155060/lithuania-russia-fighting-disinformation-ukraine/>.
- About NATO StratCom COE*, https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5.
- Centre Against Terrorism and Hybrid Threats*, <https://www.mvcr.cz/cthh/clang/canek/centre-against-terrorism-and-hybrid-threats.aspx>.
- Hagelstam A., *Współpraca przeciwko zagrożeniom hybrydowym*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/23/wspolpraca-przeciwko-zagrozeniom-hybrydowym/index.html>.

- Koponen H., *Finland remains resistant to 'fake news' disinformation*, „International Press Institute”, <https://ipi.media/finland-remains-resistant-to-fake-news-disinformation/>.
- Malaysia Airlines plane crashes on Ukraine-Russia border – live*, „The Daily Telegraph”, <https://web.archive.org/web/20140718001608/http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10974050/Malaysia-Airlines-plane-crashes-onUkraine-Russia-border-live.html>.
- Mrówka P., *Euromajdan, który nikogo nie obchodzi*, „Hismag”, <https://hismag.org/Majdan-ktory-nikogo-nie-obchodzi-9104>.
- RT i Sputnik oficjalnie zablokowane w UE. Za wdrożenie sankcji odpowiedzialne kraje członkowskie*, „Cyberdefence 24”, <https://cyberdefence24.pl/polityka-i-prawo/rt-i-sputnik-oficjalnie-zablokowane-w-ue-za-wdrozenie-sankcji-odpowiedzialne-kraje-czlonkowskie>.
- Russia Today: „Medialny pas transmisyjny Kremla” i „ćwiczona od lat propaganda podana w sosie strawnym dla Zachodu”*, „natemat.pl”, <https://natemat.pl/93813,russia-today-medialny-pas-transmisyjny-kremla-i-cwiczona-odlatpropaganda-podana-w-sosie-strawnym-dla-zachodu>.
- Sarlo W. A., *Fighting Disinformation in the Baltic States*, „Baltic Bulletin”, 2017, <https://www.fpri.org/article/2017/07/fighting-disinformation-baltic-states/>.
- Summers T., *How the Russian government used disinformation and cyber warfare in 2016 election an ethical hacker explains*, „The Conversation”, <https://theconversation.com/how-the-russianguovernment-used-disinformation-and-cyber-warfare-in-2016-election-an-ethical-hacker-explains-99989>.
- Герасимов В., *Ценность науки в предвидении*, „Военно-промышленный курьер”, 2013, <http://www.vpknews.ru/articles/14632>.

Modern disinformation activity of the Russian Federation and examples of its neutralization

Summary

Disinformation activities are part and parcel of the Russian Federation's, and formerly the Soviet Union's, information-psychological warfare (in the Russians' perception of information defense) with the Western world. The effective manipulation of public sentiment in Europe in the desired direction for Moscow benefits the overall stated foreign policy goals of the Russian state. Despite the many experiences of European intelligence and governments decades ago, Russian disinformation is still an effective tool due to the emergence of new operational capabilities. The author focuses on the characteristics of disinformation activities carried out by Russia in the 21st century and methods of combating them by selected European countries and international organizations.

Keywords: disinformation, information warfare, cyberspace, Russian special services.